

He taonga te tamaiti

Ko tamaiti tautokatahi uma ko he koloa

Fuafuaga kātoa mō Akoakoga Kāmata 2019 – 2029: Ata fuafuagia mō nā fonotaga

Fakamatalaga pukupuku

Ia Apelila i te tauhaga nei, ko te Minihitā o te Matāeke o Ākoga nā filifili e ia he Vāega Faufautua ki te Matāeke (Ministerial Advisory Group) ke atiake he Fuafuaga Kātoa (Strategic Plan) mō nā Akoakoga Kāmata. Ko te Vāega Faufautua ki te Matāeke na gālulue fakatahi ma te Vāega Fakatonutonu Taigole (Sector Reference Group) ma nae lagoalga e te Matāeke o Ākoga. Ko te Ata mō nā Fuafuaga Kātoa e heti e ia nā hini e lima mō nā Akoakoga Kāmata mō te tahi hefulu tauhaga. Ko te fakamatalaga pukupuku tēnei o te ata fuafuagia kua heti mō nā hini iēnei fakatahi ai ma nā fautuaga talafeagai. Ke faitau te fuafuaga kātoa, fakatahi ai ma nā mafuaga ma te taimi e vēia ona fuafuagia, fano ki te <https://conversation.education.govt.nz/conversations/early-learning-strategic-plan/>

Tukuatuga o ni Lagona fakaali

E talia ma te fiafia ō lagona fakaali i nā fuafuaga i te ata fuafuagia i te aho 15 o Māti, 2019.

Ko te iloiloga i luga o te laina (online survey) ma nā fakamatalaga e uiga ki te fonotaga e maua i te www.conversation.education.govt.nz

E mafai foki koe ke imeli pe tuhi mai kia te kimātou.

Email: early.learning@education.govt.nz ma tuku “Lagona fakaali Fuafuaga Kātoa” ki te matākupu laina

Tuhi mai ki te:

Early Learning Strategic Plan feedback
Ministry of Education
P. O. Box 1666
Wellington

Fakamāinaga

Ko te faiga o te Akoakoga Kāmata a Niuhiā e mafaia ai te tamaiti ke fiafia i he olaga lelei, akoako ma olaola lelei i nā tūlaga maualuga e vēia ona fakatātia ai ke fakamālohia ai tō lātou fakahinomaga, gagana ma te aganuku, ma e fakatāua e mātua ma kāiga.

Hini 1: Tūlaga maualuga e hiki ai ki luga mō tamaiti i te fakalelei atili o nā tūlaga fuafuagia

1.1 Fakatūlaga te fakahoaga fou mō te tino matua:tamaiti taigole ma pepe

Ko te tūlaga maualuga o te fakahoaga o te tino matua:tamaiti taigole e fuafua ke mafai nā tino mātutua ke fakamāhani ma fehokotaki lelei ki tamaiti taigogole ma nā pepe. Ko te tūlaga maolalo o te tino matua: tamaiti taigole mō tamaiti i lalo ifo i te 3 tauhaga te mātutua e tūlaga manuia e tuha ai ma nā fautuga fakamaoniga i nā fakahoaga e fakatino e nā atunuku i loto o te OECD.

E fuafua ke hiki ki luga te aofaki o te numela o faiākoga fuafua ki te aofaki o tamaiti i lalo ifo i te 3 tauhaga te mātutua i nā fuhi e lua: ki te 1:4 mō kilātou i lalo o te 2 tauhaga te mātutua, ma 1:5 mō kilātou e 2 tauhaga te mātutua.

Matua (tauhaga)	I lalo o te 2 tauhaga	2	3 ma luga atu
Numela fuafua fakatatau e iei nei	1:5	1:10	
Numela fua fakatatau	1:4	1:5	1:10

Fakaaliga: Tino mātua:tamaiti fuafua fakatatau (ratios) e fuafua (calculated) āgai ki he ākoga kāmata laihene (licenced centre) ma e hē manakomia ia tamaiti e tupulaga tutuha ke fakamaopopo fakatahi.

Ko te hūiga tēnei kā fakataunuku i nā lāhaga, e kamata i te fakatupega maualuga ke fakamālohi ai te numela fuafua fakatatau mō te i lalo ifo i te 2 tuahaga te mātutua, hohoko ai ma nā tūlāfono. Hohoko mai ai ko te 2 tauhaga numela fuafua fakatatau (ratio) kā iei lava nā fakatupega e fakamālohia ai, oi hohoko ai ma nā tūlāfono.

1.2 E manakomia nā gāluega o te akoakoga kāmata ke fakamālohia te haogalēmū ma te fehokotakiga tafapili tūmau mō tamaiti

Ko nā hukehukega (research) e taku mai ai ko tamaiti e manakomia e kilātou te haogalēmū, ma he fehokotakiga tafapili ma te talatalanoa tūmau ma nā tino mātutua.

E fuafuagia ke manakomia nā gāluega o nā akoakoga kāmata ke fakahino pe vēhea ona fakamālohia e te lātou fakalāpotopotoga o te kaufaigāluega akoako ia tamaiti taigogole ma tamaiti pepe (toddlers) ke maua e kilātou te haogalēmū ma te malupuipua tūmau. E manakomia foki e kilātou ke fakahino mai pe vēhea ona fakamālohi e kilātou nā hūiga lelei mō tamaiti ma o lātou kāiga. Ko te Matāeke o Ākoga ka gālulue fakatahi ma te vāega o te akoakoga kāmata ke fakahoa nā fakatakitakiga lelei o nā fakatinoga gali.

1.3 Fakamālohi mō te 100% ma toe fuafua mō te 80% o faiākoga pāhi¹ i nā koga e faiākoga ai nā faiākoga, oi maua ai te fakamālohiga o te 100%

Ko nā fakailoga tuhi pāhi o faiākoga ko he hao pito tāua tēnā mō nā fakatinoga gali, mō he fakatakitakiga, e mafai ai ke maua he fehokotakiga pito hili te lelei ma tamaiti.

E fuafuagia ke fakalahi te pahene o te kaufaigālua e manakomia ma kua pāhia ke faiākoga fakatakitaki i nā gāluega i nā kogāfenua e takitaki e faiākoga mai te 50% ki te 80% i te 2022 oi pā ki te 100%. Kāfai ko tamaiti e i nā nofoaga kehekehe, e manakomia ke iei he faiākoga pāhi pe kā taigole mai pe ko te fokotahi i nā kulupu takitahi.

Ko te hūiga tēnei kā fakataunuku i nā lāhaga, e kamata mai i nā fakatupega fuafua mō te 100% tino pāhi.

1.4 Atiake ni fautuaga e uiga ki te fuaefa o nā kulupu (group size), ko te ata o te tino mai o te hikomaga ma nā fakamatalaga e uiga ki te hikomaga

Ko nā kulupu taigogole e fehokotaki ma te tūlaga lelei, kae maihe ko tamaiti taigogole ma kilātou e ola ake i nā tūlaga faigatā ma te fakapokepoke. E vērā foki ko nā hikomaga e māfana, ma e lahi te āvanoa e mafai ia tamaiti ke fakamāhāni ma te nātula (nature) e tāua mō te olaola lelei ma te akoakoga o te tamaiti. Ko nā hukehukega e taku mai ai ko te fuaefa (size) o te kulupu ma te fuaefa fakatahi ai ma te fōliga mai (design) o te hikomaga (environment) e fehokotaki (inter-related).

E fuafua ke atiake he fautuaga kātoa ma tukufakatahi e uiga ki te hokotaga o te tūlaga i te fuaefa o te kulupu ma te nā tūlaga o te hikomaga fakalauaitete, ma pe vērā ona fakalelei atili te tūlaga maualuga o iēnei vāega. Kāfai ko iēnei fautuaga e tau ki ni fuafuaga e ono toe ai fai ni huiga kua uma te aiaia, ko tona uiga ka vērā lava ona iei ni iētahi kikilaga e uiga ki nā fakatupega.

1.5 Ko te Lōmiga Gazette Te Whāriki ke fakamālohia ai fakamoemoega fetufaaki

E fuafuagia ke lolomi nā tūlāfono mō nā amioaga (principles), ko nā mea e fakamatala mai ai nā mea e akoakoa (strands), hini (goal), ko nā mea maua mai (outcome), iēia e i loto i te kalikalamu (curriculum) a te ākoga kāmata, *Te Whāriki: He whāriki mātauranga mō ngā mokopuna o Aotearoa. Ko te auala ki te poto mō nā mokopuna o Aotearoa*. Ko te lolomiga o nā fakamatalaga e fakamālohia ai te tūlaga tau te tūlāfono o te Te Whāriki ma maua ai nā fakamoemoega manino e maua e tamaiti tautokatahi i te kalikalamu maukoloa ma te mālohi.

1.6 Puipui ma tāofiofo nā tino e kaumai e kilātou nā gāluega tūlaga maualalo (low quality service providers) mai te kāmata e kilātou ni gāluega fakaopoopo

Ko nā tino e kaumai e kilātou nā gāluega (service providers) e iei tō lātou talaaga o te hē lelei o te kaumaiga o nā gāluega a kilātou e mafai ona fakatū e kilātou ni gāluega fou i te taimi nei, kāfai e maua e kilātou nā manakoga mō te tūlaga o nā laihene i te taimi o te tatalaga.

¹ I te tūlaga e iei nei, ko te pāhi ko tona uiga ko te maua o he fakailoga pāhi o te faiākoga i nā ākoga kāmata e aloakia e te Konehula o Akoakoga (Council of Education) mō nā tūlaga tau lehitala (kikila ki te tūlāfono 3 i nā Tūlāfono mo Akoakoga 2008 (Education Regulations 2008) (Gāluega Ākoga Kāmata). Ko nā tino uma e taukikila e kilātou ma ko te 50% o te kaufaigālua uma i nā gāluega e takitaki e nā faiākoga e tatau ona pāhi ([regulation 44](#) ma [schedule 1](#)). Ko nā tino e taukikilagia e tatau foki ke iei hona tuhipāhi e iei nei (current practicing certificate) ke fakataga ai ke faigālua akoako. Mō te tūlaga o nā mea tau fakatupega, ko nā faiākoga uma e faitau āgai ki nā itūlā o te kaufaigālua e tatau ke iei he tuhi pāhi ke fakataga ai ke faigālua akoako (Ministry of Education Funding Handbook).

E fuafuagia te manakomia o nā tino e kaumaia nā gāluega e iei nei ke tālohaga mō he ‘fakatagaga ke fakalahi’. Kā manakomia e kilātou ke fakahino mai e kilātou te mea e kilātou mafai, pulepule lelei ma te poto mahani i te pūlea o nā gāluega e vēia ona manakomia. Ko tona uiga ko nā tino e kaumai nā gāluega e iei hō lātou talaaga o te hē lelei te kaumaiga o nā gāluega e hē mafai ke fakalahi a aunoa ma he fakatagaga.

1.7 Kā fakafano ki luga te taukikilagia o nā gāluega.

Kā fuafuagia ke kāmata fakatino he polokalame tūmau o te taukikilagia ma te hiakigia faifaipa, e lavea ai he ahiahiga e hē fakailoagia mai te Matāeke o Akoakoga pe ko te Ofiha Toe Iloilo mai te Akoakoga (Education Review Office) (ERO).

Ko nā gāluega e manakomia ke taku ki nā mātua pe ko nā kaiga kāfai ko te gāluega e iei he laihene mō he vaitaimi hē tumau, ma fakalamalama ki ei te mafuaga pe aiheā ma te tūlaga e vēia ona iei ai nei. Kāfai ko he gāluega e iei pea te laihene hē tūmau mō he vaitaimi (provisional licence), ko nā tūlāfono e mafai ke hui ke mafai ai te laihene o te gāluega ke kavekehe. Ko nā popōlega lahi e uiga ki he gāluega fokotahi kā lāgā ai he toe iloiloga otometi o iētahi laihene uma o te tino e kaumai te gāluega tēnā e fokotahi.

Hini 2: Ko tamaiti tautokatahi uma e fakamālohia e auala i nā āvanoa fuafuagia ki nā lihohi e manakomia e kilātou ke fakalelei lahi ma fofotu mai ai

2.1 Fakamautinoa ko nā fakatupega hako ma fetau e fakamālohia ai ia tamaiti e manakomia e kilātou

Ko te Mālō i te taimi nei e tukumai e ia nā fakatupega hako ma fetau ma e fakaagaaga patino lava nā fakatupega mō kilātou e fakaalofa ma hē tūlaga lelei ke fakamālohia ia tamaiti ke olo ki nā gāluega e tūlaga maualuga ma lelei ma ke maua nā fakamālohiga mō nā akoakoga kāfai e manakomia. E fuafuagia ke toe iloilo te fakatupega tēnei ke fakamautinoa e lagolago lahi ia tamaiti ke fakamanuia mai i te fakatahi atu ki ei. Ko te iloiloga kā lavea ai te aofaki o te fakatupega ma te auala e maua ai.

2.2 Ke gālulue fakatahi ke fau ni meafaigāluega mō te āgai ki mua ke fakamālohia ai te akoakoga ma te olafiafia o tamaiti

I te taimi nei e hē lava nā meafaigāluega mō te malamalama i te āgai ki mua o te tamaiti i te lahi o nā mafai kehekehe e vēia ona fakamatala mai i te *Te Whāriki*. E fōliga mai ko iētahi tamaiti e manakomia e kilātou ni iētahi fakamālohiga i nā matākupu e vēia ko te olamālōlō, olafiafia pe ko te gagana.

E fuafuagia ko te Matāeke o Ākoga ke gālulue fakatahi ma te vāega o akoakoga kāmata ke fau fakatahi ni meafaigāluega aogā, fakamoemoegia ma ke talafeagai ma te aganuku ma te āgai ki mua mō te onoonoga o nā matākupu e vēia ko te malamalama o te tamaiti i te faitautuhi (comprehension), manakoga mō te akoakoga (learning needs), (formative assessment) ma atiakega i loto o te fakavaka o *Te Whāriki*. Ko nā meafaigāluega iēnei e maua mai ai nā takiala talafeagai ke fakamālohi ai te akoakoga ma te olafiafia o tamaiti ma e iloa ai foki pe ko āfea te manakomia ai nā fehoahoaniga fakapitoa pe ko iētahi tūlaga fakapitoa e manakomia ai.

2.3 Fakalahi te numela o nā gāluega mō nā akoakoga kāmata ke fakatōnuga ai nā gāluega mō nā māfutaga ke fakamālohia ia tamaiti ma kāiga

Ko te Matāeke kā gālulue ma te vāega o te akoakoga kāmata ma iētahi fakalāpotopotoga ke hukehuke ma hakilikili lelei ai nā fakatakikiga e mafai ai e akoakoga kāmata ke maua he āvanoa ke fakataga ai ki nā gāluega o te olamālōlō ma te mafutaga lelei. Ko nā gāluega iēnei e ono lavea ai ni

ahiahiga mai nā teine fomaini o te olamālōlō fakamua, ko te iwi ma te fakafaigāluegā o Māoli (Maori engagement) mō kāiga, polokalame mō nā mea tau te fuafua fakalelei o nā tupe (budgeting programme) ma nā polokalame o te olamālōlō o te mafaufau. Ko te Matāeke ka fakahoa mai nā fakamatalaga e uiga ki te holohololelei o nā polokalame mō te vaeveaga o nā kikilaga ki te fakatinoga i nā komiuniti e nonofo valevale (diverse communities).

Hini 3: Ko te fakafano o ni taimi ma ni tupe ki nā tinofaigāluega e fakamālohia ai te lelei kātōtoa i te faiākoga ma te akoakoga i nā gāluega uma

3.1 Fakalelei te fakamautūgia o nā levolo o nā totogi o faiākoga ma nā tūlaga kātōa o te vāega o te akoakoga kāmata

Ko te hē tutuha o nā totogi ma nā tūlaga i te vāega o te akoakoga kāmata e mafai ke māfua ai ni fakahētonu i te kaufaigāluega ma tāōfiofi ai ni āvanoa mō faiākoga ke peleni mō te akoakoga o tamaiti. Ko te taunukuga o nā mea iēnei e maua ai he mea lelei mō tamaiti.

E fuafuagia ke atiake he auala mō te mālō ke lagolago ai he faiga e hili atu te mautū ma te fakamoemoegia mō te fakalelei ai nā totogi o faiākoga ma nā tūlaga i te vāega o te akoakoga kāmata. E fehoahoani ai foki ki nā gāluega e maualuga te numela o tamaiti mai nā hikomaga hē tūlaga manuia ke fakatōhina mai ai nā faiākoga e hili atu te mafai ma te poto mahani.

3.2 Fakamālohia te Akoakoga o Faiākoga Muamua (ITE)

Kua iei te gāluega kua kāmata ke fakalelei te akoakoga muamua o faiākoga.

E fuafuagia ke fakamautinoa ko te kāmata o te akoakoga muamua o faiākoga e mafai ai nā faiākoga fātoa pāhi ke fakaaogā kātōa Te Whāriki. Ko nā tūlaga e vēia ko te tutuha o te maua o te āvanoa, ko te kehekehe o te tūlaga lelei (variable quality) o nā fakailoga e maua, auala kehekehe ki te faiākoga, ma te kehekehega o faiākoga kā fakamanino mai. E fautuagia foki ko nā akoakoga ma nā atiakega fakapolōfēha (professional learning and development) (PLD) ke maua he fehoahoani ki nā gāluega ke fakamālohia ai ia faiākoga tamaitiākoga (student teachers).

3.3 Fakalelei nā atiakega ma nā akoakoga fakapolōfēha (PLD)

E fuafuagia ke atiake he kikilaga mautū ma te fuafua fakalelei ki te PLD ke fakamālohia te mafai ma te lelei o faiākoga, kaiako, tino akoako ma takitaki. Ko te PLD ka maua ai nā āvanoa mō te akoako fakatahi ma fakamālohia ai te fakatinoga o te kalikalamu, malamalama i te lalolagi o Māoli ma te lelei i te gagana Māoli, malamalama i te aganuku Māoli, ke malamalama i te digital tekinoloti ma te tūlaga o te takitaki lelei (effective leadership).

3.4 Atiake he fuafuaga ke fakamautinoa e lava ma totoe te kaufaigāluega

E fuafuagia ke atiake he fuafuaga ke fakamautinoa e lava ma totoe te kaufaigāluega ma e iei nā auala kehekehe ke maua ai nā fakailoga mō akoakoga kāmata.

E lavea ai te fakalahiga o te tūlaga o te polokalame o nā hikolahipi ei ai nei e maua mai ai nā pili ma nā alauni mō nā tamaitiākoga ko hēki pāhi ma kilātou kua pāhi te ITE polokalame ke fakatōhina mai ai ia tamaitiākoga Māoli ma Pahefika.

Ko te Matāeke o Ākoga kā gālulue fakatahi foki ma te vāega tēnei ke fakalelei nā fakamatalaga (data) e uiga ki te kaufaigāluega o te akoakoga kāmata.

Hini 4: Ko te Fuafuaga e fakamautinoa ai ko nā mea e tuku (provision) mai e aogā, lava ma kehekehe

4.1 Atiake ma kāmata fakaaogā he faiga ke iloa ai pe mata ko he gāluega ākoga fou kāmata e manakomia

I te tami nei ko nā gāluega mō nā ākoga kamata fou e mafai ke fakatū kāfai e maua e kilātou nā manakoga mō te laihene. Ko iētahi kogāfenua e mata e hili atu pe ko te heai foki ni āvanua nai lo nā manakoga, pe ko nā mea foki e mafai ke tuku mai e kilātou ātonu e hē ko te mea pito hili ia e fetau mō mātua ma kāiga.

E fuafuagia ko nā talohaga fou mō nā laihene kā mafai ke talia oioti i nā kogāfenua e manakomia ai e kilātou he gāluega fou.

4.2 Tuku atu he pūlega mō te pulepulega lelei (governance) ma te taukikilaga o nā gāluega (management) mō nā gāluega a nā komiuniti

Ko nā fautuaga ma nā fakamālohiga fakapoopo kā tuku atu ki nā komiuniti e a kilātou nā gāluega ke fehoahoani ke fau ai he pulepulega lelei (governance) ma te taukikilaga fakalelei o nā gāluega (management). Ko tona uiga kā fakapoopo ai nā lihohi ma koleniga ma e vēnā foki ma nā fakamālohiga fakafehāgaki mata-ki te-mata mō nā fehoahoaniga loloto.

4.3 Fakamālohi te fakatinoga ma te fakaauauga o nā gāluega mō nā ākoakoga kāmata i nā kekekele o te Mālō e taukikila e te Matāeke o Ākoga

Ko te Matāeke kā tuku atu e ia ni āvanua pe kāfai e talafeagai mō nā gāluega o nā akoakoga kāmata e tafapili ki nā kogāfenua e iei ai nā faleākoga o ākoga tamaiti fou (new primary school sites). Kā fehoahoani ki nā gāluega fou ke atiake nā fehokotakiga tafapili ki nā ākoga ma nā kura.

Ko te Matāeke kā fakamanino foki e ia e uiga ki nā lihi e iei nei, e lavea ai foki te kikelaga ma te fakaleleiga o nā faleākoga (building maintenance).

4.4 Ke fuafua fakatahi he ata talafeagai mō te fakatupega ma Te Kōhaga Reo National Trust

Ko te Te Kōhaga Reo ko he atiakega kāmata e a Māoli e fakatatau ke fakamālohi ma fakamautū ai te gagana ma nā talitonuga faka-Māoli i loto o te fakavaka (framework) o te aganuku nā fakaohofia e nā Toeaina Māoli i te 1982. Ke fakaauau ke maua pea tēnei fakapoopoga (provision) aogā, ko te Matāeke o Ākoga kā fuafua fakatahi he ata (model) mo he fakatupega talafeagai ma te Te Kohaga Reo Trust e fetau ma nā hākilikiliga a te Waitangi Tribunal e tuha ai ma te lātou tālohaga.

4.5 Ke fuafua fakatahi he ata talafeagai mō te fakatupega ma te Fakalāpotopotoga o te Lototonuga o tākaloga (Playcentre)

Ko te Lototonuga o tākaloga (Playcentre) ko he ata fakaātea e patino lava ki nā gāluega akoakoga kāmata a Niuhiā e fakatāua e kilātou ko mātua ko nā faiākoga muamua ia ma te hili atu te lelei o nā fānau a kilātou. Ko nā Lototonuga o tākaloga e fōliga mai e taigole nā tupe fakafano mō te kaufaigāluega nai lō nā gāluega e takitaki e faiākoga auā ko nā mātua pe ko nā kāiga ko nā faiākoga ia. Ko te tau mō te kikelaga ma te pulega (administration costs) ātonu e hē atagia kātoa i te ata o te fakatupega e iei nei. Ke fakaauau pea te lagolago mō nā Lototonuga o tākaloga ko he vāega tāua o he haofaga tāua, ko te Matāeke o Ākoga kā fuafua fakatahi he ata mō he fakatupega talafeagai.

4.6 E māfaufau ke fakatū ni gāluega akoakoga kāmata a te hitete (state-owned early learning services) fakatahi ai ma he polokalame hukehuke

Ko iētahi komiuniti, ko nā gāluega mō nā akoakoga kāmata e nafatia ma tūlaga maualuga ma e fetau ma te aganuku e mata e hē maua.

E fuafuagia ke māfaufau ke fakatū ni gāluega akoakoga kāmata e tolu mā te hitete (state owned and operated) ke fakatupe kātoa ma fakagālua lava e nā gāluega akoakoga kāmata

Ko iēnei gāluega ka maua ai he āvanoga ke mafai ai ke olo ki nā gāluega mō te olahaogalēmū o tagata (social services) ma ke fehoahoani ai ke ola fiafia. E mafai foki ke iei he polokalame hukehuke, ke fakalelei atili ai te tātou malamalama e uiga ki te fakamālohia o te olafiafia, ma te fehuiakiga ki nā akoakoga.

Hini 5: Ko te faiga o te akoakoga kāmata e fakaaauu pea ke maua nā aitia ma nā huiga fou, akoako ma fakalelei

5.1 Fakatū ni koga e fakamautū uma ki ei nā gāluega o te akoakoga kāmata

E fuafuagia ko te Matāeke ka konekalake (contract) e ia te atiakega ma te fakaleleiga o te koga e fakamautū mai ki ei nā gāluega akoakoga kāmata. Ko iēnei atiakega fou ka kitea ko ni nofoaga e mafai ai nā gāluega ke maua nā fakamatalaga e uiga ki nā aitia fou ma nā pāga mō nā hukehukega ke mafai ona fakataunuku nā hukehukega ma nā aitia fou.

5.2 Fakamālohia nā gāluega akoakoga kāmata ke gālulue fakatahi ma iētahi gāluega akoakoga

Ko te gālulue fakatahi e tāua i te fakahoaga o nā gāluega lelei ma fakamālohia ai te huiga ki te ākoga.

E fuafuagia ke tuku atu he fakamālohiga mō nā gāluega akoakoga kāmata ke auai atu ma nā ākoga ma nā kura i nā Komuniti o Akoakoga | Kāhui Ako, ma mō kilātou ke auai atu ki iētahi kaufakatahiga i te vāega ma i te vā o nā vāega.

5.3 Fakamālohi nā ononoga mākeke fakalotoifale ke fakamautinoa te fakaaauu o te āgai pea ki mua

E fuafuagia ko te Matāeke o Ākoga ma te ERO e gālulue fakatahi ke fakamālohia nā gāluega ke onono te faiga o nā gāluega a kilātou. Kā fakamālohia ai te fakaaogā o *Te Whāriki* ma fakamautinoa ai te fakaaauu o te āgai pea ki mua.

Ko heā te uiga o te mea tēnei mō mātua mā kāiga

Hikihiki ki luga te tūlaga lelei

Ko te lahi o nā fautuaga i te fuafuaga tēnei e fakakautū lava ke fakalelei te tūlaga lelei o te taukikilaga, faiākoga ma te akoakoga e maua e tamaiti nā gāluega akoakoga kāmata.

Fakalelei te fua fakatatau (ratios) o te tino matua ki te tamaiti (adult:child), fakalahi te numela o faiākoga pāhi ma e manakomia he taukikilaga tūmau e tatau ke iku ki tamaiti ke maua he fetāliakiga fetōlifaki ma nā tino mātutua e fakamālohi ki to lātou akoakoga ma te atiakega.

Ko te inivehi (invest) i te kaufaigāluega o te akoakoga kāmata kā fehoahoani ke fakamautinoa e lava o tātou faiākoga lelei kaiako ma nā tino akoako (educators) e kilātou fakaatagia mai ai te kehekehega kātōa o te hohaieti (society) o Niuhila. Fakaleleiga o te tūlaga o te fakamautūgia o nā totogi o faiākoga e fehoahoani ke fakatōhina ai ia faiākoga. Ko te fakaleleia o nā tūlaga e mafai ia faiākoga ke maua ni taimi e lahi fetui ai ma mātua ma kāiga ma ke mafai ai foki ke auai i te atiakega o te fuafuaga kalikalumu fakatahi ai ma te fakahoaga o nā fakamatalaga e uiga ki tamaiti.

Fakaopoopo ai ki ei, ko te fakamālohia o nā hukehukega ma te hakilikiliga ki nā aitia fou e fakamoemoe kitātou ko te vāega o te akoakoga kāmata e atiake nā malamalama fou pe vēhea ona hili atu te fakamālohi o tamaiti, mātua ma kāiga.

Fakaleleiagia o te fakatutuha

Ko te taimi nei ko te Matāeke e tukuatu e ia ni fakatupega fakaopoopo ki nā gāluega o te akoakoga kāmata lagolago ki nā komiuniti e hē tulaga lelei. E fuafuagia ke toe iloilo te fakatupega tēnei ke fakamautinoa e lava ma e fakamālohi hili atu ia tamaiti e mankomia e kilātou. Ko te fautuaga ke atiake nā meafaigāluega mō te āgai ki mua ka fehoahoani ki faiākoga ke onono te akoakoaga ma te olafiafia o tamaiti ke fakafetaui te akoakoga ki nā manakoga o kilātou tautokatahi. Ko te Fakafalega o te fakalahiga o te āfeifeiga takamilo o nā gāluega mō te ola lautele o tagata e fakamālohi lahi ai foki ia tamaiti ma kāiga.

Filifiliga fakamālohi i te tūlāfono

E fuafuagia ko te Matāeke o Ākoga kā taukave e ia he tiute e hili atu te mataala i te fuafuagia o te mea e fakatū ai nā gāluega fou, fuafua fakatatau ki te faitauaofaki o tagata ma nā itūkāiga e gāluega e aogā mō mātua ma kāiga. E fuafuagia ke fakamālohia ai te tukumaiga o te gagana Māoli ke fakamālohi lelei ai nā auala o tamaiti ki te fehokotakiga o nā akoakoga ma nā kura Māoli.

I iētahi itū, ko nā tonu a te Matāeke pe ko fea kae ko niā foki nā itūkāiga gāluega e tatala i nā kogāfenua fakapitoa e ono pā ai ki he tūlaga e fakataigole ai nā āvanoa e mafai ai he gāluega a hē lelei ke tapunia pe tāofia he gāluega (provider) mai te fakalahiga.

Ko nā fautuaga ki te toe iloilo o nā fakatupega mō nga kōhagareo ma nā malaetakalo (playcentre) e fuafua ke fakamautinoa ko iēnei gāluega aogā e fakamautū ma fakamālohia. Ko nā fakaopoopoga mō nā pulepulega (governance) ma te taukikilaga mō te fakamālohiga o nā

gāluega a te komiuniti (community-owned services) e fakatatau ki te fakamālohia o nā mātua i te fakalotoifale ma te komiuniti.

Ka hili atu ai nei te taugatā mō mātua ma kāiga?

Ko te mālō e fakafano e ia e tuha ko te \$1.8 piliona i te tauhaga i te kaumaiga o nā akoakoga kāmata (provision) i te taimi nei. Ko nā fakatupega iēnei e totoi ki nā gāluega i nā fakatupega fehoahoani mō nā itūlā e olo ai tamaiti ki te ākoga e gata mai i te 30 itūlā i te vaiaho (6 itūlā i te aho). Ko tamaiti e hili atu i te 3 tauhaga te mātutua e lahi atu te tūlaga o te fakatupega e maua e kilātou mo te 20 itūlā i te vaiaho ('20 itūlā ECE'). Ko te lahiga o nā gāluega e totoi e kilātou na pili pe hakili e kilātou ni haogāmea (contributions) mai mātua. E ui lava ko nā gāluega e pūlea ma fakatupe e te mālō, ko kilātou e tutokatahi ma e kehe ma fakaatea mai ma e fai lava a lātou fuafuaga ki te faiga o nā gāluega.

Ko te numela o nā fautuaga i te ata fuafuagia tēnei kā hiki ai ki luga te tau o nā gāluega e tuku mai (provision) mō te akoakoga kāmata. Ko he fuafuaga (intention) e a te ata fuafuagia (draft plan) tēnei ko te nafatia e mūtua ke totoi (affordability) ka vērā lava ona fakamautū, pe fakalelei atili i nā tūlaga kāfai ko te nafatia ke totoi kā fai ma pā puipui ki te auai ma fakatahi atu. Ko te fakamoemoega e iei mō iēnei fautuaga ke mafai ona fakataunuku, e manakomia ai ni iētahi fakatupega fakaopopo mai te mālō.

Ko te aogā o te ata fuafuagia tēnei ke iloa ai te tūlaga o te fakamālohiga mō nā fautuaga takitahi.

E maua loa nā lagona fakaali kā iei iētahi gāluega fakaopopo kā fakamuamua ma fuafua te fakatinoga o nā lāhaga muamua.

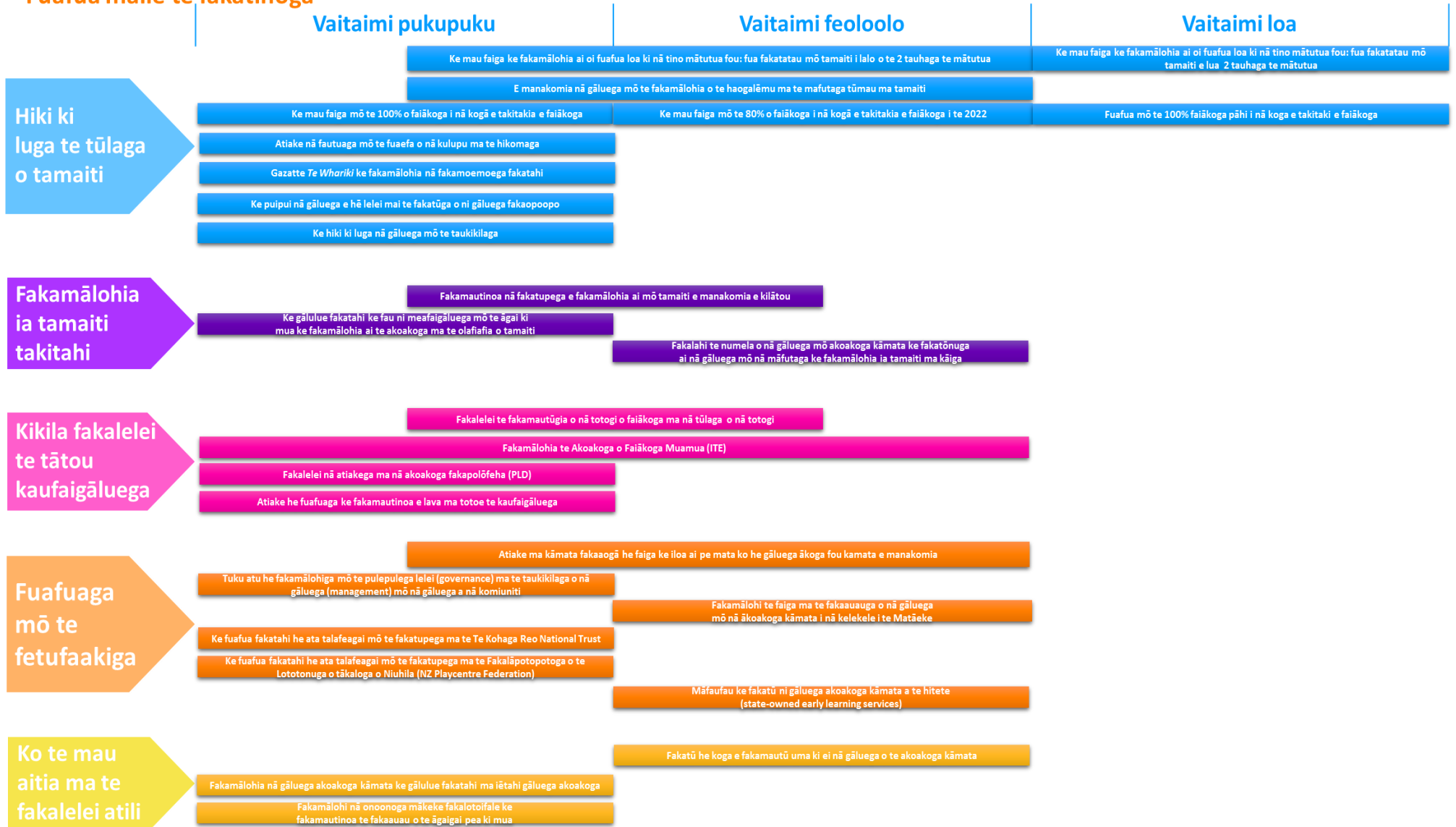
Fuafuaga mō te kāmata mālie o te fakataunukuga

Ko nā hini ma nā fautuaga i te ata fuafua tēnei e fai fakalogologo ma kā fehoahoani ke fakaataata mai ai te tino mai o te lumanaki o te vāega o te akoakoga kāmata. Ko te fuafuaga ke faifai mālie e kitea ai te fakataunukuga i te taimi pukupuku, taimi feoloolo ma he vāitaimi loa ma e heti ai foki kitātou mō he auala āgai ki te malamalama o kitātou katoa ki te ata fakaali manino o te peleni tēnei.

Kua nā ko ni mafaufauga kae hēai he fakamaoniga: Ko te fakatinoga o nā fautuaga i te vāega mulimuli o te Fuafuaga Katoa (Strategic Plan) kā fakalagolago ki te māliliega o te Kapeneta e tuha ai ma nā fuafuaga a tagata tautokatahi ma te alumaga o te tala o te Tupefakahoa.

Fuafuaga Kātoa mō Ākoga Kāmata

Fuafua mālie te fakatinoga

ATA FUAFUAGIA KĀTOA MŌ NĀ AKOAKOGA KĀMATA 2019-2029

